

ΡΑΟΛΟ ΟΔΟΡΙΚΟ

ΜΝΗΜΕΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΑΔΙΝΟΥ ΣΕΡΡΑΙΟΥ

(η ζωή ενός κληρικού του δέκατου έβδομου αιώνα)*

Το καλοκαίρι του 1641 ο καιρός ήταν άσχημος· βροχή, πολλή βροχή, αλλά και πολυκαρπία. Ευτυχώς· οικονομικά ήταν μία δύσκολη περίοδος, και τον Ιανουάριο ο βεζίρης Μουσταφά πασάς είχε υποτιμήσει το νόμισμα. Βαριά υποτίμηση, πάνω από το 50 τοις εκατό. Επομένως και το εμπόριο και οι δουλειές όλες αδρανούσανε. Έτσι μας λέει ο χρονογράφος· «Έγινην μεγάλο κεσάτι εις τὰ πάντα εις ὄλον τὸν κόσμον και μεγάλην στενοχωρίαν εἶχαν πάντες ἄνθρωποι και ἐξημιώθησαν ὄλοι τους, μικροί τε και μεγάλοι. Και ἐπτώχυνεν ὁ κόσμος πολλά και ὄλοι τὸν ἀναθεματοῦσαν τὸν βεζίρη»¹. Μαζί με όλα αυτά και ο πόλεμος, ο συνηθισμένος πόλεμος, που αυτή τη φορά ήταν λίγο μακριά· οι Τούρκοι πολέμουσαν τους Κοζάκους στο Αζόφ.

Στο τέλος του καλοκαιριού πάλι έριξε πολλή βροχή· και αμέσως μετά, πάγος και κρύο. Ο τρύγος, αυτός ναι, ήταν άφθονος και οι άνθρωποι πλέον δεν ξέραν πού να βάλουν το σταφύλι και το πουλούσαν πάμφθινο, όπως και το κρασί. Και τα τσαμπιά μείναν επάνω στ' αμπέλια και σαπίσαν. «Και τόση βροχή ἦτον ἀπάνου εις τὸ τρύγος και τόση κρυάδα και χιόνι, ὅτι πολλὰς ἐργατίνες ἔφυγαν ἀπὸ τὴν πολλὴν κρυάδα. Και οἱ ἄνθρωποι ἐτρυγοῦσαν ὡς τοῦ Ταξιάρχου και παρέκει· και ἔπεσαν τὰ φύλλα ὄλα και ἐφαίνονταν τὰ σταφύλια ἀπὸ μα-

κρία ὡσάν κορακούδια»². Μετά ήρθε ο χειμώνας, αχαμνός, μόνον το Μάρτιο και τον Απρίλιο πάλιν ξαναήρθε η κακοκαιρία, με πολύ χιόνι.

Από το Σεπτέμβριο και για ὄλο το χειμώνα, ο θάνατος άρχισε να θερίζει τους ανθρώπους με το δρεπάνι της πανούκλας ακονισμένο από τις ανωμαλίες του καιρού. Και το καλοκαίρι του 1642 το θέρισμά του ήταν άφθονο. Ξεκινώντας από την Αίγυπτο, η πανούκλα πέρασε στην Τουρκία, στην Κωνσταντινούπολη, στα νησιά, στη Ρωμυλία και από κει στη Μακεδονία, βίαια, δυνατή, με την πομπή της λοιμικής και της ψώρας. Μόνον στις Σέρρες σκότωσε δώδεκα χιλιάδες ανθρώπους, χωρίς σεβασμό ούτε για το έθνος, ούτε για την θρησκεία, ούτε για τους παπάδες, ούτε για τους λαϊκούς, ούτε για την κοινωνική τάξη. Οι Τούρκοι, ακολουθώντας το μοιρολατρικό ήθος τους, κλείστηκαν στα σπίτια μέσα, μειώνοντας έτσι και τη διάδοση της μόλυνσης³. Οι χριστιανοί, ὄσοι μπορούσαν, έφευγαν στα εξοχικά τους σπίτια, στα «φευγία», για να σωθούν.

Όποιος ζει δίπλα στο θάνατο σκέφτεται πιο πολύ τη ζωή, τον καιρό που πέρασε, τα νιάτα τα μακρινά. Παντού φθορά, ερήμωση, θλίψη· η ζωή τότε φαίνεται τόσο ευαίσθητη, τόσο εύθραυστη. Τότε ο άνθρωπος θέλει να απομακρύνει την ίδια ιδέα της

* Ομιλία που εκφωνήθηκε στις 6 Νοεμβρίου 1992, στην Σερραϊκή Πολιτιστική Εταιρεία.

στιγμής που θα αρπαγεί βίαια, που θα εξαφανιστεί για πάντα. Άλλοι, οι τολμηροί, αντιδρούν με ενέργεια, πάνε να θάβουν τους πεθαμένους (ο Θεός να τους ευλογεί). Άλλοι, οι περισσότεροι, ανατρέχουν στις εκκλησίες, να ικετεύουν μία λύτρωση που αργεί. Άλλοι θέλουν να αφήσουν ένα σημάδι της ύπαρξής τους, μία λεπτή φωνή, κάτι που να τους αποσπάει από τον αφανισμό.

Έτσι γεννιέται το χρονικό του Σερραίου Παπασυναδινού, όχι ιστορικό έργο, αλλά ημερολόγιο μιας ύπαρξης, μαρτυρία ενός φόβου, δοκιμή και απόδειξη της αγάπης για τη ζωή που κινδυνεύει. Στα φευγιά στο Μελικίτσι, όπου λειτουργούσαν τα εργαστήριά του (εκτός από παπάς ήταν και υφαντουργός), ο Συναδινός θέλει να γράψει, να αφήσει μία μαρτυρία για την πόλη του, Σέρρες, που τόσο πολύ είχε αγαπήσει, και για την ζωή του την ίδια, σε τόσο δύσκολη στιγμή. Παίρνει ένα τετράδιο, θέλει να γράψει την ιστορία της ανθρωπότητας· μα από πού να αρχίσει; Από το έργο του Ματθαίου της Μύρας αντιγράφει πρώτα ένα κομμάτι, για να αποδείξει πως μόνο τα γράμματα και η ιστορία επιβιώνουν· μετά αντιγράφει το θρήνο για την άλωση της Κωνσταντινούπολης. Κάπως νιώθει ότι εκείνη η στιγμή αποτελεί μία αρχή, ένα πέρας. Μα από πότε να αρχίσει την αφήγηση; Από τότε που γεννήθηκε, βεβαίως, από το 1600, από τότε που στις Σέρρες (ήταν το 1603) άρχισαν να γράφουν σε ένα κώδικα στη μητρόπολη τις πράξεις, τις μήμες και τα γεγονότα της πόλης. Τελειώνουν τα φύλλα, τελειώνει το έργο και ο νέος συγγραφέας υπογράφει. Μα δεν τελειώνει το θανατικό. Ο Συναδινός ξαναπαίρνει φύλλα, ξαναρχίζει το γράψιμο, επανηλειμμένα.

Η σιωπή των βιβλιοθηκών του Αγίου Όρους μας έσωσε την πολυτιμή γραφή, το ίχνος της ύπαρξης και του φόβου του Συναδινού. Οι έρευνες μας δείχνουν τώρα άλλα σημάδια μιας ζωής γεμάτης περιέργεια. Σήμερα, θέλω να σας συστήσω αυτόν ακρι-

βώς τον άνθρωπο, τον τόσο συνηθισμένο ώστε να γίνεται παράδειγμα⁴.

Ο Συναδινός γεννήθηκε στις 21 Σεπτεμβρίου 1600, στην πεδιάδα του Στρυμόνα, κατά πάσα πιθανότητα στο Μελικίτσι⁵. Για την οικογένειά του δεν έχουμε σίγουρες πληροφορίες. Ίσως καταγόταν από εκείνον το Συναδινό, άρχοντα του ιδ' αιώνα, που μνημονεύεται στα πρακτικά του μοναστηρίου του Ιωάννου Προδρόμου⁶. Ο πατέρας του ήταν ένας από τους εξέχοντες παπάδες της μητροπόλεως Σερρών. Όχι μόνο κατείχε τη θέση του σακελλάριου στην εκκλησιαστική ιεραρχία, αλλά οι δραστηριότητές του μας τον δείχνουν γεμάτο εξουσία και κύρος. Ο ίδιος ο Συναδινός μας διηγείται την ιστορία του, με τα μάτια του γιου που θαυμάζει και σέβεται την πατριαρχική μορφή του γεννήτορα.

Λεγόταν παπά Σίδερης. Γεννημένος το 1574 στο Μελικίτσι, έγινε και ο πρεσβύτερος του μικρού χωριού, στο οποίο αφιέρωσε τη ζωή του. Ένας παπάς κατά την τουρκοκρατία δεν ήταν μόνο ο ιερέας που έθαβε τους πεθαμένους, βάφτιζε τα μωρά και τελούσε την ιερουργία· ήταν πρώτα απ' όλα ένας κοινωνικός λειτουργός. Υπεύθυνος απέναντι στο μητροπολίτη για την κοινότητά του, ο παπάς ήταν προστάτης της ενορίας ή του χωριού, μάζευε τους φόρους, εκτελώντας το ρόλο του μεσάζοντα μεταξύ χριστιανών και τούρκικων αρχών.

Το Μελικίτσι ήταν τότε καταδικασμένο στον αφανισμό· η βαριά φορολογία είχε ερημώσει το χωριό και οι κάτοικοι προφανώς είχαν φύγει για καλύτερη τύχη. Ο Συναδινός έτσι αναφέρει εκείνα τα γεγονότα, μισά πραγματική ιστορία και μισά οικογενειακός θρύλος· «Όταν έγινην ιερεὺς εἶχεν ἡ χώρα φύγει προλαβὸν ἀπὸ τὸ πολὺ τὸ χρέος ὅπου εἶχαν καὶ δὲν ἦτον οὐδὲ ἰ' σπῖτια. Καὶ αὐτὸς ὑπερμάχησεν ἔργῳ καὶ λόγῳ καὶ ἐπῆγεν ἕως εἰς τὴν Πόλιν πέντε ἕξι βολεὺς καὶ ἔβγαλεν ἀπὸ χαράτζια, ἀπὸ χανέδες, ἀπὸ πρόβατα, καὶ τὸ χρέος ἔριξεν εἰς πᾶσα ἕναν ὡς καθὼς εἶχεν πᾶσα εἰς. Καὶ μετὸς χρεώστας πολλὰ ἐπέρασεν καὶ μετὴν

κρίσιν παρακάτου τούς ἔδιδεν καὶ πολλὰς βολὰς εἰς τὸ τουμπρούκι καὶ εἰς τὴν ἄλυσον ἐσέβην διὰ τὴν χώραν καὶ διὰ τοὺς ἔπτωχούς καὶ πολλὰ τοὺς ἐκυβέρνην. Τέλος πάντων ἐξέχρωσέν τους»⁷.

Με τὴν καλὴ του διαχείριση το χωριὸ ἀνῆψε, καὶ ο ἐχέφρων παπὰς ἀκολούθησε μίᾳ ἐξυπνῆ πολιτικῆ οὕτως ὥστε νὰ εγκατασταθῶν ἐκεῖ νέοι αγρότες. Ἐκτίσε μίᾳ ἐκκλησίᾳ μέσα στο χωριό, ἀφού πρὶν ναὸς δὲν υπήρχε, καὶ τὴν στόλισε με ζωγραφιὰς καὶ εἰκόνες, με τέμπλο καὶ θρανία, καὶ ἔβαλε μέσα ἐνδύματα καὶ βιβλία. Ἦθελε νὰ κτίσουν ὅλοο σπίτια μεγάλα καὶ βολικά γιὰ πολυάριθμες οἰκογένειες. Οἰκοδόμησε ἕνα καραβανσαράϊ γιὰ τοὺς διαβάτες καὶ κελῖα γιὰ τοὺς φτωχοὺς. Τελικὰ ἦταν, μαζί με τὸν παπὰ Μαυρουδῆ, κτήτωρ ἐνὸς μοναστηρίου, τοῦ οἰοῦ το ὄνομα ἦταν Σκάλιτσα, ἀλλὰ ἀγνωστο πού βρισκόταν⁸.

Ἡ φροντίδα τοῦ Σίδερχ ἀφοροῦσε ἐπίσης τὴν κοινωνικὴ ζωὴ τοῦ χωριού, καὶ ἔτσι τὸν βλέπομε νὰ τρέχει ὅπου γίνονται καυγάδες ἢ μάχες γιὰ νὰ σώσει τοὺς χριστιανούς ἢ γιὰ νὰ τοὺς βγάλει ἀπὸ τὴ φυλακὴ. Εἴν οἱ τούρκικες ἀρχές τὸν ἐκτιμοῦσαν, καὶ στη μητρόπολη οἱ χριστιανοὶ τὸν εἶχανε σε μεγάλο σεβασμό. Πράγματι ὅταν ο μητροπολίτης Δαμασκηνὸς ἀρχισε νὰ ζητᾷ υπερβολικοὺς καὶ μὴ δικαιολογημένους φόρους, ο Σίδερχ, μαζί με ἄλλους παπάδες, ἔκανε ἀναφορὰ στον Πατριάρχη, με ἀποτέλεσμα νὰ κινδυνεύει ο Δαμασκηνὸς, νὰ μειῶνει τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ καὶ ἐπομένως νὰ ἔχει ο Σίδερχ μεγάλη ἐξουσία⁹. Ἦταν το 1613, καὶ ο Σίδερχ ἦταν τότε 38 χρονῶν.

Ὁ αὐταρχικὸς χαρακτήρας τοῦ πατριάρχῃ τῆς οἰκογένειας δὲν ἀφήνε χώρο γιὰ ἀμφιβολίες ἢ ἐπιλογές· ἔτσι ὅλα τα ἀγῶρια τοῦ γίνανε παπάδες· ο Συναδινός, ο Ζαχαρίας καὶ ο Γερακοῦδης. Καλόγρια ἔγινε ἡ ἀδελφὴ τοῦς ἡ Μπόζῃ. Γιὰ αυτοὺς ο ἴδιος ο Συναδινός μας μιλάει, μα ἕνα ἐγγράφο πρόσφατα ἀνακαλυφθέν καὶ ἀκόμη ἀνέκδοτο¹⁰ μας πληροφορεῖ γιὰ ἄλλα δύο ἀδελφια τοῦ, τὸν Στάσιο, ἐπίσης παπὰ, καὶ τὸν

Γαβριήλ, ἱερομόναχο. Ἀπὸ το ἴδιο ἀνέκδοτο ἐγγράφο μαθαίνουμε ὅτι ἡ μητέρα τοῦ καὶ γυναίκα τοῦ Σίδερχ, μετὰ τὸν θάνατο τοῦ συζύγου ἔγινε μοναχὴ, με το ὄνομα Παῖσια. Δεμένος στη μορφὴ τοῦ πατέρα, ο Συναδινός δὲν μας ἀφήνει οὔτε τὴ μνήμη τῆς μάνας τοῦ καὶ θα δοῦμε ἀργότερα το γιὰτί. Σε ὅλη τὴ ζωὴ τοῦ προσπάθησε νὰ ἀκολουθῆσει το παράδειγμα τοῦ γεννήτορα, ὑποταγμένος καὶ υπάκουος ὅταν ζοῦσε ο Σίδερχ, μιμητῆς τῶν κατορθωμάτων τοῦ ὅταν αὐτός εἶχε πεθάνει.

Βασίζοντας σε τέτοιο υψηλὸ ὑπόδειγμα τὴν ἠθικὴ καὶ τὶς ἀρχές τοῦ, ο Συναδινός δίνει συμβουλές στοὺς ἄλλους πὼς νὰ φερθεῖ ἕνας σωστός οἰκογενειάρχης· «μὴ ἀγαπᾷς τοὺς γονεῖς σου με κρύαν ἀγάπη, ἀλλὰ με θερμὴν καὶ μὴν ἀποκροῦς τὴν μητέρα σου διὰ νὰ καλοκαρδίξης τὸν πατέρα σου... μὴ φοβηθῆς ἀπὸ τὲς βοῆς τῆς ἐδικῆς σου γυναικὸς τῆς κακιωμένης, διότι ὅποταν λυπῆται καὶ ἀδημονῆ, τότε εἰς ἐσένα κατασκευάζει τέχνες καὶ παγίδες»¹¹. Καὶ ἀκόμη· «ὄλον ἕνα νὰ ὑπομένης τοῦ διδασκάλου σου καὶ τοῦ μαστόρου σου τὸ μάλωμα, τὸν δαρμόν ἀπὸ τὰ χερίᾳ τοῦ καὶ ὑπόμενε ἀκόμη καὶ τὸ μάλωμα καὶ τὸν δαρμόν τοῦ πατρός σου ὅταν θυμώνεται κατὰ σοῦ»¹² ... «Νὰ τιμᾷς τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, τὸν πεθερόν σου καὶ τὴν πεθεράν σου, τοὺς γεροντότεροὺς σου καὶ τοὺς προεστοὺς σου, τὸν πρωτομάστορήν σου, τὸν διδάσκαλόν σου, τὸν μάστορήν σου· νὰ τιμᾷς καὶ νὰ τοὺς προσηκῶνεσαι καὶ νὰ καλημερνᾷς ὄλους μικροὺς τε καὶ μεγάλους καὶ νὰ ὑποτάζεσαι εἰς τὰ πάντα... Πάντοτε νὰ δέρνης καὶ νὰ μαλώνης καὶ νὰ καθοδηγᾷς τὰ παιδιά σου, ὁμοίως καὶ τοὺς μαθητάδες σου... Ὅταν φιλεύης τινὰν ἢ φίλον ἢ ἐδικὸν ἢ ξένον, τότες, ἐὰν σὲ φταῖση κανεῖς, νὰ μὴν κακίσης καὶ δείρης, οὔτε τὴν γυναίκα σου οὔτε τὸ παιδίν σου οὔτε τὸ κοπέλιν σου καὶ οὔτε τὸν σκύλον σου, διὰ νὰ μὴν σὲ εἰποῦν οἱ φίλοι ὅτι δι' αὐτοὺς μαλώνεις· καὶ τὸ ταχὺ, ὅταν πᾶν οἱ φίλοι, τότες, ἐὰν ἔχης νὰ μαλώσης τὸν πταιστήν, μάλωσέ τον καταμόνας ὅσον θέλεις»¹³.

Με τέτοιες αρχές προσπάθησε ο Συναδινός να κυβερνήσει την ύπαρξή του στη ρότα τη χαραγμένη από τον πατέρα· μα οι καιροί είχαν αλλάξει και η ζωή του φέρθηκε μπαμπέσικα και του σιγγουνεύτηκε τις ικανοποιήσεις. Παιδάκι δέκα χρονών, ο πατέρας τον έστειλε στο σχολείο στα Καλά Δένδρα, όπου ένας παπάς, όνομα Δήμος, του έμαθε «τὰ κοινὰ γράμματα», δηλαδή να διαβάζει και να γράφει. Γενικώς τα μαθήματα, κατά μία πολύ παλιά παράδοση που κρατάει από το Βυζάντιο, είχαν ως βάση το ψαλτήρι και την Αγία Γραφή¹⁴. Και δεν αποκλείεται να αναγκάστηκε ο Συναδινός να εγκαταλείψει την οικογένειά του και να καθίσει για ένα διάστημα στο σπίτι του δασκάλου του.

Κάποιο χρόνο αργότερα είναι στις Σέρρες· έχει κλείσει τα δεκαπέντε του, και ο πατέρας τον στέλνει να μάθει ένα επάγγελμα. Χειμωνιάτικα, στις 15 Ιανουαρίου, ο Συναδινός αφήνει το πατρικό του για να γίνει μαθητευόμενος υφαντουργός στο εργαστήριο του Χριστοδούλου. Ήταν αυτός ένας γέρος 75 χρονών, καλός άνθρωπος, Εβραίος και προσηλυτισμένος στο χριστιανισμό. Βέβαια είχε περάσει πολλές δυσκολίες στα νιάτα του για την απόφασή του να γίνει χριστιανός· η εβραϊκή κοινότητα, όπως και οι άλλες, πολεμούσε κάθε προδοσία. Οι Εβραίοι είχαν εγκατασταθεί μαζικά πρόσφατα στις Σέρρες, μετά το διωγμό από την Ισπανία το 1492, και ο Χριστόδουλος είχε γίνει χριστιανός το 1560, όταν η κοινότητα δεν είχε ακόμη καλά ριζωθεί.

Αυτή η περίοδος εκμάθησης δεν διαρκεί πολύ. Την επόμενη χρονιά, στις 14 Απριλίου 1616, ο πατέρας οργανώνει τον αρραβώνα του παιδιού του με την Αβραμπακίνα, κόρη του χρυσοχόου Κυριαζή. Λίγο καιρό αργότερα, στις 9 Νοεμβρίου 1617, γίνεται ο γάμος στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στους Γουναράδες· κουμπάρος ο Συνάδης Δογαντζής από Τοπόλτσου, χωριό που βρισκόταν κοντά στο μοναστήρι του Ιωάννου του Προδρόμου. Ο Συναδινός ήταν τότε 17 χρονών. Η Αβραμπακίνα θα γίνει η σιωπη-

λή και πιστή σύντροφος όλης της ζωής του, που θα μοιραστεί τις επιτυχίες και τα ατελείωτα οδυνηρά πένθη.

Νεόπαντρος, κατέχων ήδη μία τέχνη, ο Συναδινός δεν έχει ακόμη τελειώσει την περίοδο της εκπαίδευσης, και την επόμενη χρονιά ξαναπάει στο σχολείο· είναι τότε 18 χρονών. Ίσως είναι πάλι ο Σίδηρης που σκέφτεται για το μέλλον του παιδιού του. Ο δάσκαλος είναι ακόμη μία φορά ένας παπάς, ο Παρθένιος, που δίδασκε στη Μητρόπολη¹⁵. Εκεί ο Συναδινός μορφώνεται για να βελτιώσει τις γνωριμίες του, σπουδάζει για να μπει στην εκκλησιαστική ιεραρχία. Οι σπουδές ήταν απλές, όπως ο ίδιος μας πληροφορεί: «έμαθα τὴν γραμματικὴν, τὸ γράψιμον καὶ ἀπὸ τοὺς ποιητάδες τὸν Κάτωνα, τὸν Πυθαγόρα, τὸν Ἀριστοφάνη καὶ τὸν κανόνα τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Φώτων»¹⁶. Να μην φανεί παράξενη τέτοια εκπαίδευση· πρόκειται απλούστατα για γνωμολόγια, δηλαδή συλλογές με αποφθέγματα ή αποσπάσματα (με ηθικό χαρακτήρα) ποιητῶν και συγγραφέων, βάσει των οποίων ο μαθητής μάθαινε και την γραμματική και την ορθογραφία. Μαζί με τέτοια γνωμολόγια, ο δάσκαλος γενικά χρησιμοποιούσε επίσης το ψαλτήρι και τους κανόνες που μας αναφέρει ο Συναδινός¹⁷.

Ακόμη μία φορά ο δάσκαλος του Συναδινού είναι ένας παπάς. Η Εκκλησία είχε κρατήσει ζωντανές τις παραδόσεις της βυζαντινής αυτοκρατορίας και τα δόγματα της ορθοδοξίας μετά την καταστροφή του 1453, όταν ο Μωάμεθ ο Κατακτητής μήκτε με το άλογο του στην Αγία Σοφία και τη μεταμόρφωσε σε τζαμί. Όχι μόνον, αλλά τώρα αυτή η ένδοξος εκκλησία είχε καταλάβει ότι το να κλειστεί σε κυκλώματα λογίων μέσα στην Κωνσταντινούπολη, αφήνοντας τον υπόλοιπο κλήρο στη μαύρη κατάσταση μιας σκοτεινής αμάθειας, δεν ωφελούσε την υπόθεση της αληθινής πίστης, και οι Ιησουίτες είχαν αρχίσει τις πλάγιες ενέργειές τους για να εξοντώσουν το ορθόδοξο –κατ' αυτούς αιρετικό– πα-

τριαρχείο. Από τις αρχές του ιζ' αιώνας πάντα και πιο συχνές ήταν οι προσωπικότητες που ενδιαφέρονταν για την εκπαίδευση του κλήρου, όπως ο Κύριλλος ο Λούκαρης, πατριάρχης από το 1602 (με διαλείμματα) ως το 1638. Αυτός είχε ανοίξει το πρώτο τυπογραφείο στην Πόλη, είχε μεταφράσει τα Ευαγγέλια στη δημοτική, είχε αντιμετωπίσει την βαριά αμάθεια των ορθόδοξων παπάδων. Η φήμη του είχε απλωθεί, και όταν οι ζήλεις τον φέρανε στον βίαιο θάνατο, ομόφωνα σηκώθηκε η θλίψη¹⁸. Ανάγκη λοιπόν ένας νέος, που ήθελε να γίνει παπάς, να μάθει τα γράμματα.

Το Φλεβάρη του 1619 γεννιέται το πρώτο παιδί του Συναδινού, η Ασανώ. Ο νέος πατέρας είχε μόλις βγει από την εκπαίδευση, με την καλύτερη προετοιμασία, για να αρχίσει τη λαμπρή ζωή ενός αρχοντόπουλου, όταν η τύχη του άλλαξε. Το Νοέμβρη η κόρη του πεθαίνει. Ένα πίσω από το άλλο, όλα τα παιδιά που το ζευγάρι απόκτησε, την ακολουθούν στον τάφο: το 1623 η Ζωή, τριών χρονών. Το 1628 ο Πανταζής, πέντε χρονών. Το 1630 η Ασανώ, επτά μηνών, που είχε το ίδιο όνομα του πρώτου παιδιού. Το 1636 η Μποζή, το 1638 ο Μιχάλης. Αργότερα πέθανε ένα άλλο αγόρι, του οποίου το όνομα και την ημερομηνία θανάτου αγνοούμε.

Παρηγοριά στο Συναδινό έρχεται από την καριέρα του. Με το στήριγμα του πατέρα, γρήγορα γίνεται ιεροδιάκονος, το Δεκέμβριο του 1619, και παπάς τη Μεγάλη Πέμπτη του 1622. Πολύ γρήγορα ο νεαρός αρχίζει να ανεβαίνει τα σκαλιά της ιεραρχίας, διορισμένος από το μητροπολίτη Άρχων του Ψαλτήρος Σερρών.

Την επόμενη χρονιά, το Μάρτιο μήνα, ήρθε στις Σέρρες ο Μπαριάμ πασιάς, ο σκλάβος, για το γιαντζαρομάζωμα, και άρπαξε από την πόλη 6 παιδάκια. Οι συμφορές δεν έρχονται ποτέ μόνες τους. Μόλις είχε φύγει ο πασιάς, αρχίζει η πανούκλα που θερίζει πάνω από οκτώ χιλιάδες ανθρώπους. Μεταξύ των άλλων πέθανε και ο παπάς Δημητρουδής Καργουδής, ένας νεα-

ρός 36 χρονών, κρασοπατέρας, σκηνογράφος και —έτσι έλεγε η φήμη— σεξουαλικά ανίκανος, γιατί του είχαν κάνει μαγείες. Με το θάνατό του, μερικές ενορίες μένουν χωρίς παπά. Είναι ευκαιρία για το Συναδινό, που αγοράζει από το μητροπολίτη Τιμόθεο 5 ενορίες για 6000 άσπρα: την Αγία Παρασκευή, τον Ταξιαρχούδη, την Αγία Μαρίνα, τον Άγιο Γεώργη της Δίβρης και τον Άγιο Ιωάννη¹⁹. Δεν είναι μόνο μία πρόοδος στην καριέρα: είναι και μία σημαντική οικονομική επένδυση, η οποία, μαζί με τα έσοδα από τα εργαστήριά του και την δουλειά του ως υφαντουργού, του επιτρέπουν μία άνετη ζωή.

Η επόμενη δεκαετία βλέπει τον Συναδινό στενά δεμένο με την πόλη του. Ταξιδεύει μέσα στη Μακεδονία, πάει, όπως έπρεπε να κάνει ένας καλός παπάς, να προσκυνήσει στο Άγιο Όρος, μάλλον επισκέπτεται και τη μονή της Κοσινίτσας στο Παγγαίο, έχει προφανώς στενές σχέσεις με το Μελικίτσι, όπου έχει τα εργαστήριά του, και με τη μονή Σκάλιτσα, ίδρυμα του πατέρα του. Κατοικεί τώρα στις Σέρρες, όπου το 1634 αγοράζει ένα σπίτι στο μαχαλά Επίσκεψη. Και η καριέρα του συνεχίζει αδιάλειπτα: το 1632 γίνεται λογοθέτης της εκκλησίας, το 1634 σκευοφύλακας. Προφανώς τέτοια επιτυχία, στην οποία συντέλεσε και ο πατέρας του, σηκώνει ζήλεις. Ένας άλλος παπάς, μέλος και αυτός μιας σημαντικής οικογένειας, Κομνιανός το όνομα, θέτει το πρόβλημα της ιεραρχίας. Γιατί να πάει μπροστά ο Συναδινός και αυτός να μείνει πίσω; Το ζήτημα φέρθηκε μπροστά στη Σύνοδο. Φαίνεται πως ο Σίδερης δεν είχε πλέον την παλιά εξουσία: ο Συναδινός αναγκάζεται ν' αφήσει το αξίωμα και να γίνει σακελλάριος, θέση που ο ίδιος ο Σίδερης είχε και άφησε στον αγαπημένο γιο.

Τι είχε γίνει; δεν το ξέρουμε. Μα η θέση του Συναδινού μέσα στην κοινωνία των Σερρών γίνεται ολοένα και πιο δύσκολη: ο παπάς μας είναι πάντα περισσότερο απομονωμένος, και ίσως αυτή η κατάσταση προκαλεί αδυναμία και στον πατέρα του. Μετά

το θάνατο των πεθερών του, η θέση του χειροτερεύει. Οι σχέσεις του Συναδινού με τους αδελφούς του και τους κουινιάδους του δεν ήταν απ' τις καλύτερες. Και όλα αυτά είχαν άμεση σχέση με τη διοίκηση της χριστιανικής κοινότητας και με τη φορολογία.

Στην εποχή της τουρκοκρατίας, η ελληνική κοινότητα συνέχιζε να ζει μία κάπως αυτόνομη ζωή. Οι άρχοντες είχαν την εντολή να διαχειρίζονται την κοινότητα, να μοιράζουν τους φόρους, συνεργαζόμενοι με τις εκκλησιαστικές αρχές. Τα πρακτικά μάς δείχνουν μία κοινότητα που λειτουργεί πολύ καλά στο εσωτερικό της, που έχει μία τέλεια διοίκηση. Αν υπάρχει κάποιο πρόβλημα, η ίδια η κοινότητα το λύνει, και αυτός που ανατρέχει στις τούρκικες αρχές (τους έξω κρατούντες, όπως λένε οι πηγές) θεωρείται πρώτα απ' όλα ένας παραβάτης. Συχνά, επίσης σε ζητήματα εντελώς λαϊκά, όπως η ιδιοκτησία ενός μύλου ή η κληρονομιά ενός σπιτιού ή μία οποιαδήποτε διαφορά ανάμεσα σε χριστιανούς, ήταν η εκκλησία που έκρινε και έβγαζε την απόφαση και ανάγκαζε τους ενδιαφερομένους να υποτάσσονται με την απειλή του αφορισμού.

Βάσει αυτών των στοιχείων, προσπαθούμε να καταλάβουμε τις περιπέτειες του Συναδινού στην τρίτη δεκαετία του 17ου αιώνα. Ο πεθερός του είχε πεθάνει το 1628· δύο χρόνια αργότερα, στις 7 Ιουλίου 1630, πεθαίνει η ακόμη νέα, σαραντατετράχρονη, πεθερά του Ρωξάνη. Προσοχή στις ημερομηνίες. Προς το τέλος του 1630 ή στην αρχή της επόμενης χρονιάς κάτι άσχημο συνέβη στο Συναδινό, που μας διηγείται την άποψή του μ' αυτό τον τρόπο: «Τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἔπεσαν τὰ γυναικαδέλφια μου με τὸν Χατζῆ Ἀχμάτη καὶ με τὰ Χαλατζηκλούδια νὰ μὴν δώσουν τὸ ἀνάλογόν τους τὲς 6000 ὁποὺ τοὺς εἶχαν ρίξει οἱ Καστρινοὶ ζώντας τοῦ πατρός τους, ὡς νὰ κατεθάσουν μερικό. Καὶ τινες συνέβαλον εἰς τοὺς Καστρινούς καὶ εἰς τὸν ἀρχιερέα τὸ πὼς τὰ παιδιά δὲν πταίγουν, μόνον ὄλω

διόλου οἱ τέχνες εἶναι τοῦ Παπασυναδῆ». Καὶ ἔτσι με ἔκραξαν εἰς τὴν σύνοδον καὶ με ἔκριναν, καὶ ἐγὼ τοὺς εἶπα τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν, τὸ πὼς ἔδεν ἔχω εἶδησιν· καὶ αὐτοὶ δὲν με ἐπίστευσαν, μόνον με ἔκαμαν ἀναφορὰν καὶ με ἀφόρισαν καὶ με ἀναθεμάτισαν καὶ με ἄργησαν ἕως νὰ ἔλθῃ ἡ τελεία μου καθαίριση, καὶ δὲν με ἐσυγχώρησαν ἕως οὐ με ἐπῆραν 1,6φ' (2500) ἄσπρα καὶ τότε με ἐσυγχώρησαν με πολλὰ παρακαλέματα, ἀνήμερα τοῦ Λαζάρου βράδου. Ἰδέξ, ὦ ἀδελφέ μου, τί συμφορὰ με ἦλθεν τὸν ἄθλιον χωρὶς νὰ πταίγω τίποτε, μάρτυς νὰ εἶναι ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ Θεοῦ· ἰδέξ τί κάμουν οἱ ψευδομάρτυρες»²⁰.

Βέβαια, πολλά απ' αυτά τα γεγονότα μας είναι δυσνόητα και μας ξεφεύγουν ονόματα, πρόσωπα, ρόλοι τους και λεπτομέρειες. Αλλά είναι σαφέστατο ότι ο Συναδινός κατηγορήθηκε για τη συμπεριφορά του, ως μη αλληλέγγυος με την κοινότητα. Μετά το θάνατο του πεθερού του, οι κουινιάδοι προσπάθησαν να μην πληρώσουν το φόρο που η κοινότητα (οι Καστρινοί) είχε ορίσει. Και ο Συναδινός κατηγορήθηκε για αυτό. Το να προσπαθήσει κάποιος να ξεφύγει το μερίδιό του στη φορολογία, ήταν σαν να φορτώνει περισσότερο όλη την κοινότητα. Διπλό το έγκλημα· φοροφυγή και προδοσία. Ήταν ή όχι αλήθεια η συκοφαντία, ο Συναδινός βρέθηκε σε άσχημη θέση· αφορισμένος από την εκκλησία των Σερρών, αναγκάστηκε, πριν να λάβει την «τελεία καθαίριση» από το πατριαρχείο, να πληρώσει ένα πρόστιμο.

Αυτά συνέβαιναν το Μάρτιο του 1631. Λίγο καιρό αργότερα, το Μάιο μήνα, του συμβαίνει πάλι κάτι απρόοπτο. Νά, η εξιστόρησή του: «Τῷ αὐτῷ χρόνῳ τὸν Μάϊον με ἔκλεπεν ὁ Σερεμέτης με τὸν Θεόδωρον τὸν Σκοῦρτον ἄσπρα 1,8φ' (14.500)· τοὺς εἶχα δώσει δύο θαγιόνια κρασί καὶ τὰ ἐπούλησαν καὶ ἐπῆραν τὰ ἄσπρα. Καὶ ἦταν συντρόφοι τοῦ Λάζου καὶ αὐτὸς ὁ ἄθλιος ἐφοβήθη καὶ ἐπαρამέρισεν καὶ ἤθελεν νὰ φύγῃ. Καὶ ἐγὼ ἐπῆγα εἰς τὸν βοϊθότα καὶ ἔδωσα ἀπὸ τὸ πογγί μου ἕνα πρόβατον καὶ

τὸν ἴσασα καὶ τὸν ἤφερα τὸν Λάζο, καὶ δὲν τὸν ἐπῆρα τίποτες, οὐδὲ φόλα»²¹. Πάλι μας ξεφεύγουν οἱ λεπτομέρειες. Ἀλλά ἡ θέση τοῦ Συναδινοῦ μέσα στὴν κοινότητα φαίνεται νὰ γίνεται ολοένα καὶ πιο ευαίσθητη. Μήπως ὁ Σερεμέτης καὶ ὁ Θεόδωρος προσπάθησαν νὰ τοῦ κλέβουν τὰ λεφτά ξέροντας ὅτι ἡ ἀντίδραση τοῦ Συναδινοῦ θα ἦταν περιορισμένη ἀπὸ τὰ συμβάντα;

Αὐτὰ γίνανε τὸ 1631. Ἀλήθεια εἶναι ὅτι τὴν ἐπόμενη χρονιά ὁ Συναδινός ἐγίνε λογοθέτης, μα κάτι ἄρχισε νὰ πηγαίνει στραβά, γιατί ὅταν ἐκλέχθηκε σκευοφύλακας, τὸ 1634, βρῆκε δυνατές ἀντιθέσεις μέσα στὴν κοινότητα, ὅπως εἶδαμε, ὥσπου ἔχασε τὴ θέση, καὶ ἐγίνε σακελλάριος, ὅμως μόνο τὸ Νοέμβριο τοῦ 1635, ὅταν ὁ πατέρας τοῦ τοῦ ἀφῆσε τὸ ἀξίωμα.

Τὸ Μάιο τοῦ 1636, κι ἄλλα προβλήματα: «Τινὲς χαιρέκακοι ἄνθρωποι ἔμαθαν τὸ πὼς οἱ Σουρτζῆδες χρεωστοῦν τὸν Καρὰ Ἀχμάτη ἄσπρα, ξ (60.000) καὶ τὸν συνέβαλαν τὸ πὼς ἐγὼ ἐπῆρα τὸ σπίτι τοῦ Συνάχου. Καὶ ἐτζι ὁ Καραχμάτης μὴ δυνάμενος νὰ πάρῃ τίποτες ἀπὸ τοὺς Σουρτζῆδες μὲ ἔκραζεν καὶ λέγει: 'Τὸ σπίτι ὁποῦ ἐπῆρες ἐσὺ εἶναι ἀμανέτι εἰς ἐμένα διὰ ξ (60.000) καὶ ἰδὲς ἦ τὸ σπίτι ἦ τὰ ἄσπρα'. Καὶ ἐτζι ἐγὼ, μὴ ἔχων τί ποιῆσαι, μόλις τὸν ἔκαμα σοῦλφι μὲ , ι, ε (15.000). Αὐτὴν τὴν ζημίαν ἔπαθα, ἀδελφέ, ἀπὸ κακοὺς ἀνθρώπους. Ἀπόδος, Κύριε, τὸ ἀνταπόδομα αὐτῶν καὶ πάλιν λέγω: 'Κύριε, μὴν τοὺς ἀνταποδώσης οὔτε ἐδῶ εἰς τὴν γῆν οὔτε ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ, ἀλλὰ συγχώρησέ τους, Κύριε, διότι οὐκ οἶδασιν τί ἐποίησαν'»²².

Φαίνεται πεντακάθαρα ὅτι ὁ Συναδινός πλέον δὲν ἔχει τὴν ἐμπιστοσύνη τῆς κοινότητας, καὶ ἡ θέση τοῦ ἔχει γίνε πολὺ εὐθραυστη, εὐκόλο ἀντικείμενο τῶν δικαιολογημένων ἢ μὴ ἐπιθέσεων. Τὸ βλέπουμε ἀπὸ τὰ γεγονότα στα ἐπόμενα χρόνια. Σὲ μία περίοδο ἀπροσδιόριστη, ἀλλὰ κατὰ πάσα πιθανότητα μετὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ 1640, ὁ Συναδινός, πάντα ἑτοιμος νὰ μιμεῖται τὰ κατορθώματα τοῦ Σίδερη, θέλει νὰ κάνει κάτι γιὰ μία εκ-

κλησία, τὴν Ἁγία Παρασκευή, που εἶναι ἐνορία τοῦ. Εἶναι ἓνα κτίριο κακῶς διατηρημένο. Ὁ Συναδινός φωνάζει ἓνα ζωγράφο, τοῦ δίνει ἐντολὴ νὰ ζωγραφίσει τοὺς τοίχους με σκηνές ἀπὸ τὴ Διαθήκη καὶ με εἰκόνες Ἁγίων κατὰ τὴν συνήθεια τῆς ορθόδοξης παράδοσης. Ὁ κύκλος τῶν εἰκονισμάτων ἀκολουθεῖ ἀκριβῶς τὴ μόδα τῆς ἐποχῆς στὴν περιοχή αὐτή²³. Δυστυχῶς ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς στὶς Σέρρες κήκε τὸ 1913²⁴, καὶ γιὰ τὶς τοιχογραφίες ἔχουμε μόνο τὴ μαρτυρία τοῦ παπὰ μας: «ἡ ἁγία Παρασκευὴ ἢ ἐκκλησία ὁποῦ εἶναι μέσα εἰς τὰς Σέρρας ἦταν τὸ πρῶτον ἀστόριστη καὶ εἶχεν μεγάλη ἀσχημία καὶ ἦτον ὡσὰν ἀχούρι. Καὶ ἐτζι ἐγὼ ἐσπούδαξα τὸν μαχαλάν με πολὺν κόπον καὶ διδαχὴν καὶ ἔδωσαν τὰ μισὰ ἄσπρα, καὶ ἐγὼ ἔδωσα τὰ ἄλλα τὰ μισὰ καὶ ἐστορίσαμε τὴν ἐκκλησίαν καὶ δὲν ἄφηνα τὸν στοριστὴν ἐκεῖνα ὁποῦ ἤθελεν αὐτὸς νὰ στορίζῃ, μόνον ἐκεῖνα ὁποῦ τὸν ἤλεγα. Καὶ ἐτζι ἐκάμαμεν τοὺς Ἁγίους καὶ τοῦ Χριστοῦ τὰ πάθη καὶ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς τὰ μαρτύρια καὶ τὸ ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὸ διεχώρισεν ὁ Θεὸς τὰ ὕδατα καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. καὶ πὼς ἔπλασεν τὸν Ἀδάμ κ.τ.λ.»²⁵.

Στὴν προσπάθειά τοῦ νὰ κάνει τὰ ἴδια που ἔκανε ὁ πατέρας τοῦ, ἴσως με τὴν ἐλπίδα νὰ ἔχει τὸ ἴδιο κύρος, τὸ ἴδιο γόητρο, ὁ Συναδινός δίνει ἐντολὴ νὰ ζωγραφιστεῖ καὶ ἡ σκηνὴ τῆς Δευτέρας παρουσίας. «Ταῦτα πάντα καὶ ἄλλα τινὰ ἐστορίσαμε καὶ ἐστολίστην ἢ ἐκκλησία ὡσὰν μία καλὴ νύμφη. Καὶ ἀπὸ κάτω εἰς αὐτὰ ἐστορίσαμε πῶς εἰς τὸν καλὸν ἄνθρωπον ἔρχεται ὁ θάνατος γλυκός καὶ πῶς εἰς τὸν κακὸν ἔρχεται ἰσχυρός καὶ οἱ κοιμώμενοι τὴν Κυριακὴν, καὶ τὸν μυλωνὰ ὁποῦ κλέπτει ἀλεύρι, καὶ ὁ κρασοποῦλος ὁποῦ δίδει ἐξίκι, καὶ ὁποῖος παραφηκρέται, καὶ ὁ πόρνος τί παθαίνει, ὁ κλέπτης, ὁ φονεὺς, ὁ ἄρπαγος, ὁ ἄδικος, ὁ ράπτης, ὁ ἀνυφαντής, ὅλα τὰ ρουφέτια ὅσοι κάμουν χιλὲ εἰς τὴν τέχνην καὶ κλέπτουν, καὶ τοὺς ἱερεῖς, ἀρχιερεῖς καὶ βασιλεῖς τοὺς ἄδικους καὶ τύραννους τί

παθαίνουν διὰ τὴν κοιτάζῃ πᾶσα εἰς τὴν μέλει νὰ πάθῃ εἰς τὰ ὕστερα νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν ὡς διὰ σωφρονισμόν τῶν ἀτάκτων ἀνθρώπων»²⁶.

Μη χειρότερα· ὄχι μόνο αστοχεῖ στις ἐλπιδες του, μα ὅλος ο κόσμος σηκώνεται ἐναντίον του, καὶ ἀναγκάζεται νὰ ἀνατρέχει στὴν ἱεραρχία γιὰ νὰ βρεῖ σωτηρία. «Καὶ ἔτσι μερικοὶ χριστιανοὶ ἐσηκώθησαν καὶ ἔκαμαν δόγμα μεγάλο, διατὶ ἐγράψαμε ἔτσι. 'Κακὸν μᾶς φαίνεται' ἔλεγαν καὶ ἄλλα πολλά. Τέλος εἶπαν ὅτι: 'Αὐτὸς ἐστόρισεν τὸν Βασιλέα ὁποῦ μᾶς ὀρίζει εἰς τὴν κόλασιν'. Καὶ ἐπήγαινε ὁ σκοπὸς, ὦ ἀδελφέ, ὡς νὰ τὸ μάθουν οἱ ἔξω, οἱ ἡμᾶς κρατοῦντες, ἐμένα νὰ καύσουν καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐκ θεμελίου νὰ χαλάσουν καὶ σιμὰ εἰς αὐτὰ νὰ ἀδικηθοῦν καὶ ἄλλοι πολλοί. Καὶ ἔτσι ἐγὼ, ἐτρόμαξεν ἡ καρδιά μου, ἀδελφέ, καὶ ἤμουν ὡσὰν ἀποθαμμένος καὶ ἐθάμαξα ὅτι ἀπάνου εἰς τὸ καλὸν μου νὰ με ἔλθῃ τοιοῦτος πειρασμός. Καὶ ἔτσι ἐπρόσπεσα εἰς τὸν κύρ Δανιήλ τὸν ἀρχιερέαν μᾶς καὶ αὐτὸς τοὺς ἔκαμεν μένι· καὶ ἐγὼ ἔβαλα τὸν στοριστὴν καὶ τὰ ἔσθησεν ὅλα ἐκεῖνα καὶ ἔτσι ἔσθησεν ἡ φλόγα. Καὶ ἐμίναμε ἀβλαβεῖς ἡμεῖς οἱ ταπεινοί, χάριτι Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου»²⁷.

Ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία δὲν τὸν ἀφήσε μόνο του, καὶ μάλιστα ἓνα καινούργιο καὶ ἀκόμη ἀνέκδοτο ἐγγραφοῦ μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τὸν Αὐγουστο τοῦ 1638 ὁ Συναδινὸς εἶχε γίνεῖ οικονομὸς Σερρών²⁸. Ἀλλὰ ἴσως αὐτὸ τὸ ἀξίωμα ὁ Συναδινὸς τοῦ εἶχε πληρώσει πολὺ ἀκριβά, ὅπως θὰ δοῦμε σε λίγο. Αὐτὰ τὰ χρόνια ὁ Συναδινὸς χαρίζει πολλὰ λεφτὰ στὸ μοναστήρι τοῦ Ἰωάννου Προδρόμου· ἀνέκδοτα ἐγγραφοῦ μᾶς δείχνουν πὼς χαρίζει 5000 ἄσπρα τὸ 1635, γιὰ νὰ ξαναγίνει ἓνας τοίχος ἐτοιμὸς νὰ πέσει²⁹, καὶ 7000 ἄσπρα τὸ 1638.

Στις 11 Ἰουλίου τοῦ 1637 πεθαίνει ὁ γέροντος Σίδερης, ἀφήνοντας τὸν γιο του χωρὶς τὴν προστασία καὶ τὴν συμβουλὴν του. Δύσκολα χρόνια ετοιμάζονται γιὰ τὸν Συναδινὸ. Ἡ καταστροφὴ ἀργεῖ λίγο, μα εἶναι ἀ-

κόμη πιο οδυνηρὴ. Ακούμε τὴν ἱστορία ἀπὸ τὸν Συναδινὸ: «Τῷ αὐτῷ χρόνῳ (1638), Φεβρουαρίῳ 1ῷ, ἐπήγα εἰς τὸ μοναστήρι Σκάλιτζα χάριν προσκυνήσεως, καὶ ὁ Παπακομνιανὸς ἔχοντας τὸν φθόνον διὰ τὸ ὀφθίκιον, τί ἐκατόρθωσεν; Ἐπήγεν εἰς τὸν ἀρχιερέα καὶ λέγει τὸν: 'Δέσποτά μου νὰ ἡξεύρης τὸ πὼς καθολικὰ ἔμαθα ἀπὸ καλοῦς ἀνθρώπους ὅτι ὁ Παπασυνάδης πάγει ἀπὸ χώρα εἰς χώραν εἰς τοὺς παπάδες καὶ σὲ ἔκαμε ἀναφορὰν καὶ πάγει κατὰ τὴν Πόλιν. Μόνον ἰδὲς τὸ γληγορότερον τί θέλεις νὰ κάμῃς'. Καὶ ἔτσι ὁ ἀρχιερεὺς ἐπίστευσέν τον... καὶ μωροφοβήθη καὶ εἶπεν 'μήπως καὶ γένη ἀλήθεια'. Καὶ παρευθὺς κράζει ὅλους τοὺς κληρικοὺς, ἱερεῖς καὶ ὄλους τοὺς Χριστιανοὺς καὶ κάμει σύνοδον. Τέλος πάντων ἔβαλεν τὸ ὀμόφορόν του καὶ με ἀφόρισεν καὶ με ἀναθεμάτισαν οἱ πάντες καὶ με ἄργησεν καὶ ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα καὶ ὀφθίκιον καὶ ἀπὸ τὰ πάντα ὅλα ὕστερημένον. Καὶ τίς διηγῆσεται τὰ ὅσα ἔλεγεν κάθε εἰς καὶ ὅσα με ἐβούλονταν; Καὶ ἔτσι μετὰ ταῦτα, ὡσὰν ἦλθα ἐγὼ, ἔμαθαν τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν, τὸ πὼς δὲν εἶχα εἰδῆσιν ἀπ' αὐτὰ καὶ ἄλλοι δὲν ἠθέλησαν νὰ με συγχωρέσουν. Καὶ ἔκαμα ἀργὸς ἡμέρες μθ', ἕως με ἐπῆραν ζχ (7600) καὶ ἔγραψαν τὸ ὄνομά μου καταπαρηρησίαν εἰς τὴν Μητρόπολιν νὰ μνημονεύεται καὶ μόλις τότε με ἐσυγχώρεσαν»³⁰.

Ἀκριβῶς δύο χρόνια ἀργότερα ἡ θύελλα: «Τῷ αὐτῷ χρόνῳ (1640)³¹ τὸν Φεβρουάριον μῆναν με ἐδίωξαν ἐμένα τὸν Παπασυναδινὸν ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ καὶ ὅλη ἡ πολιτεία, μικροὶ τε καὶ μεγάλοι, ἀπὸ τὰς Σέρρας καὶ ἀπὸ τὸ σπίτι μου καὶ ἀπὸ τὴν γυναῖκα μου καὶ ἀπὸ τὰ παιδιά μου καὶ ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά μου καὶ ἀπὸ τὴν πατρίδαν μου. Καὶ σύνοδον ἔκαμαν καὶ με ἔκριναν καὶ με ἔλεγον: 'Πλέον ἀπὸ τὴν σήμερον δὲν σὲ θέλομε εἰς τὸ Κάστρον μᾶς; δὲν εἶσαι διὰ τ' ἐμᾶς, διότι μᾶς ἐχάλασες καὶ μᾶς ἐζημίωσες. Μπρὲ οὐδὲ τιποτένιε, ἐγίνης καὶ ἄνθρωπος καὶ φιλοῦν καὶ τὸ χέριν σου; Ἐσὺ εἶσαι διὰ τεπελέτισμα καὶ πομπή. Τί εἶναι αὐτὸ ὁποῦ μᾶς ἔκαμες; Ἐλάτε νὰ τὸν τεπελιτίσωμε'.

Και ἄλλος, με ἐφτοῦσεν, ἄλλος ἔλεγεν ὅτι 'θαρρεῖς νὰ σὲ ἀφήσωμε ζωντανόν;'. Και ἄλλος ἔλεγεν 'Ἐλᾶτε νὰ τὸν παραδώσωμε εἰς τὸν ναζίρη μας νὰ τὸν ἔχη εἰς τὸ χάπι, ἕως οὐ νὰ ἰδοῦμε τί λόγος μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὸν αὐθέντη μας'. Και ἄλλος ἔλεγεν ὅτι 'Νὰ τὸν βάλωμε εἰς τὸν ζαπίτην μας νὰ τὸν βάλλῃ κάτου νὰ τὸν δειρῆ ἕως οὐ νὰ ἀποθάῃ ἀπὸ τὸν δαρμόν'. Και ἄλλος ἔλεγεν 'Δίκαιον εἶναι νὰ τὸν λιθάσωμε'. Και ἄλλος ἔλεγεν ὅτι 'ἀπὸ τὴν σήμερον ἔαν τὸν ἰδοῦμεν ἢ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἢ ἔξω εἰς τὸ Κάστρον και περιπατῆ πάλιν με τοὺς Χριστιανοὺς τὸν σκοτόνομε και ἄς μᾶς ἔλθῃ εἴτι ἔλθῃ'. Και ἄλλοι ἔλεγαν· "Ἡ ἡμεῖς νὰ εἴμεσθεν ἢ αὐτός'. Και ἄλλοι· 'Περὶ νὰ παιδευώμεσθεν και νὰ πειραζώμεσθεν ὅλοι μας ἀπὸ ἓναν ἄνθρωπον και νὰ ἔχωμε καθγάδες ὅλον ἓνα, κάλλιον εἶναι νὰ χαθῆ αὐτός ὁ ἓνας, παρὰ ἡμεῖς νὰ ἔχωμε πείραξη. 'Ἐλᾶτε νὰ πᾶμε εἰς τὸ σπίτιν του νὰ τὸ χαλάσωμεν ἐκ θεμελίου, και νὰ μὴν ἀφήσωμεν λίθον ἐπὶ λίθου διὰ νὰ γένη ἱπρέτι εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ σωφρονοῦνται οἱ ἄτακτοι'. Και ἄλλοι με ἔλεγαν· ἡμεῖς σὲ ἐθαρρούσαμεν διὰ φρόνιμον ἄνθρωπον, ἀμὴ ἰσὺ εἶχες λάχει ἀπὸ τοὺς λωλοὺς λωλότερος'. ...Και ἔτζι ἀπὸ τὴν μέσην τοὺς με ἐδίωξαν και διὰ τὴν ὥραν με ἄργησαν, και ἔτζι πιάνουν και με κάμουν ἀναφορὰν και ἄρτζι και τὰ ἔστειλαν εἰς τὴν Πόλη. Και ἔτζι με ἤφεραν δύο τέλειες καθαίρισες και τὲς ἀνέγνωσαν τὸ Μέγα Σάββατον εἰς τὸν ἐπιτάφιον ὕμνον τοῦ Χριστοῦ, ἐπ' ἐκκλησίας εἰς ἐπήκουον πάντων, διότι ἦτον και Μελνικιώτες και χωριάτες, και παπάδες και ξένοι, ὡς νὰ τὸ ἠξεύρουν οἱ πάντες. Και ἔτζι με ἐκάθησαν τελείως και με ἀναθεμάτισαν ὅλοι, μικροί τε και μεγάλοι, μέσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν και παντοῦ και μόνο ψιλὸ ὄνομα με ἔλεγαν 'Κακὸ Σανάδη ἀναθεματισμένο'. Και ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν ἔξω με ἔβγαλαν και τὴν ἐνορίαν μου ἐπῆραν και ἀφώρισαν ὅτι 'ὅποιος με συντύχη ἢ ὅποιος φάγη ψωμί μαζί μου ἢ ὅποιος με συμβοηθήσῃ ἢ συνδράμη ἢ ἔργω ἢ λόγῳ ἢ ὅποιος κάμη ἀλίσφιρῖσι ἢ ὅποιος ἀγοράσῃ τὸ κρασί μου ἢ και πῆ ἢ

ὅποιος με δουλεύσῃ ἢ ὅποιος με συναναστραφῆ ἢ φέρῃπραματευτάδες και πουλήσω δουλεία ἢ ὅποιος με μετρήσῃ διὰ παπὰ ἢ ὅποιος φιλήσῃ τὸ χέριν μου ἢ ὅποιος με ἔχη διὰ χριστιανόν' και ἄλλα πολλὰ τὰ τοιαῦτα).

Ἡ κατάστασις εἶναι τρομακτικὴ. Ὁ Συναδινὸς ἀναγκάζεται νὰ φύγει. Πρῶτα κρύβεται ἐκεῖ κοντά, σε σπίτι φίλων, περιμένοντας τα γεγονότα. Μετὰ φεύγει, πάει να ἐξαφανιστεῖ στο 'Άγιον Όρος, ὅπου ζεῖ μόνος του, με τὸ φόβο σαν συντροφιά, ἓνα ολόκληρο χρόνο· «Και ἔτζι μίαν τῶν ἡμερῶν μόνον βλέπω τὸν ἀδελφόν μου και ἤλθεν και λέγει με· "Ἐλα εἰς τὰ ὀπίσουν νὰ ὑπᾶμεν και ἄς εἴσαι κρυμμένος και ἂν τύχη νὰ κάμωμεν εἰρήνην". Και ἔτζι ἤρχομουν και τὴν καρδιά εἶχα ὅτι ὡσάν κανέναν κλέπτη ὅπου τὸν δώσουν τὸ παλούκι και τὸ βαστᾶ εἰς τὸν ὄμόν του και τὸν πᾶν νὰ τὸν φουρκίσουν· τέτοια καρδιά και τέτοια ὄψη εἶχα. Και εἰς τὸ Κάστρον και εἰς τὲς χῶρες και παντοῦ πᾶσα εἰς εἰς τὸ σπίτιν του ἄλλη ἀφιλογὴ δὲν εἶχαν ἐκεῖνες τὲς ἡμέρες, εἴμητα τὴν ἐδικὴν μου ἀφιλογὴ. Τέλος πάντων, διὰ νὰ μὴν πολυλογῶ, ἔκαμα εἰς αὐτὴν τὴν δυστυχίαν σωστὸν ἓναν χρόνον και ἔτρωγαν τὴν ἐνορίαν μου και τὸ ὀφίκιόν μου ἤθελαν νὰ τὸ δώσουν τὸν Παπακωνσταντά, και δὲν με ἐσυγχώρησαν ἕως ὅπου ἔβαλα τὰ πάντα μου ὅλα ἀμανέτι εἰς τὸν Χατζῆ Ρετζέπουγλη και ἐπῆρα τετρακόσια γρόσια και ἔδωσα μὴ' (48) χιλιάδες και τὰ ἔβαλα ὀμπρὸς εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ἔβαλα και τρεῖς μετάνοιες και εἶπα· "Ἐσύ, Θεέ μου, ὅπου ὄρισες ὅποιος ἀφήσῃ ἢ γυναῖκα ἢ παιδία και τὰ ἐξῆς", και 'πούλησε ὅλα ὅσα και ἂν ἔχῃς και δός τα, αὐτοῦ και ἐγὼ ὅπου σὲ δίδω παραμικρὸν κανίσκι και δέξε το ὡσάν τῆς χήρας τὰ δύο λεπτά'. Και με ἐκόστισεν ἢ συμφορὰ αὐτὴ ἢ ὀλόγη τὰ πάντα ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδες, και ἔτζι ἐκάμαμεν ἀγάπη και εἰρήνην ἀφ' ἐσπέρας τοῦ Χριστοῦ»³².

Θα ἦταν πολὺ ἐνδιαφέρον νὰ καταλάβουμε ακριβῶς τὴν αἰτία ὅλων αὐτῶν τῶν συμφορῶν. Ὁ Συναδινὸς σε πολλὰ σημεία

του βιβλίου, δηλώνει την θέληση να πει όλη την αλήθεια, χωρίς να κρύψει τίποτα, γιατί έτσι είναι σωστό να κάνει ένας συγγραφέας: «Έχω γραμμένα πάσα ένοϋ πολιτεία, τὸ πῶς έπολιτεύθην εἰς έτοϋτον τὸν πρόσκαιρον κόσμον καὶ ψεύτικον, καὶ οὐχὶ μόνον τῶν ξένων καὶ έδικῶν, ἀλλὰ πολλὰ μᾶλλον καὶ τές έδικές μου συμφορές: οὐκ έντρέπων ταῦτα γράφω, διότι ένας, όπου διακρίνει ἄλλον, πρεπὸν εἶναι πρῶτον νὰ διακρίνη τοῦ λόγου του, έπειτα τὸν ἄλλον. Καὶ ένας, όπου γράφει ἄλλουνοῦ ἄνδραγαθήματα ἢ καὶ λαθώματα πρεπὸν εἶναι νὰ γράφη καὶ τὰ έδικά του ἢ ἄνδραγαθήματα ἢ καὶ τὰ λαθώματα, καὶ νὰ λέγη καὶ νὰ γράφη κατὰ θεοῦ τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν, πᾶσα ἱστορίαν, καὶ νὰ μὴν γράφη οὔτε κατὰ πάθος οὔτε κατὰ έργος οὔτε κατὰ φθόνος, καὶ πάλιν οὔτε κατὰ χάριν οὔτε κατὰ φιλίαν οὔτε κατὰ ἀγάπην, ἀλλὰ νὰ λέγη καὶ νὰ γράφη μὲ φόβον Θεοῦ τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν, ὡς καθῶς εἶναι τὸ πρέπον καὶ τὸ δικαίον»³³. Όμως μας λέει ὄντως «τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν, πᾶσα ἱστορίαν»; Πρέπει να αμφιβάλλουμε.

Λοιπὸν έτσι δικαιολογεῖ ο Συναδινὸς τα συμβάντα: «Ἡ αἰτία τῆς συμφορᾶς ἦτον διατὶ έκαμα μοναχὸς τὴν ἀναφορὰν διὰ τὸν κύρ Δανιήλ (δηλαδή το μητροπολίτη) διὰ τὴν ζήτη καὶ διὰ τὰ πάντα ὅλα καὶ έπηγα μοναχὸς εἰς τὴν Πόλιν καὶ τὸν έκρινα κατέμπροσθεν τοῦ πατριάρχη καὶ τῶν ἄρχιερέων καὶ κληρικῶν. Καὶ τίς διηγῆσεται τὰ ὅσα έπαθα κᾶν τε έκεῖ κᾶν τε έδῶ; Καὶ νὰ τὸ ἡξεύρης, έξ ἰδίας μου προαιρέσεως τὸ έκαμα αὐτό... Ἄλλὰ ὕστερα, ἀφόντις εκάμαμεν διαλλαγῆ, μεγάλη φιλία καὶ μεγάλη ἀγάπη εἶχαμε εἰς τὸσον ὅτι τὸν εκάμαμεν πνευματικὸν πατέρα καὶ ἀναδέχτην τὸν υἱὸν μου ἀπὸ τὴν θεῖαν κολυμβήθραν καὶ έπεράσαμε πολλὰ εἰρηνικά καὶ ὡς Θεὸς θέλει καὶ ἀγαπᾷ. Δόξα τῷ ἁγίῳ Θεῷ»³⁴.

Τί μπορεί να έχει συμβεῖ; Ἴσως ένα καινούργιο έγγραφο μας βοηθάει στην κατανόηση της πραγματικότητας. Είδαμε πόσο ευαίσθητη εἶχε γίνει η θέση του Συναδινού, τα τελευταία χρόνια. Όταν πέθανε ο Σίδε-

ρης, ὅπως μας λέει ο ἴδιος ο Συναδινός, τα παιδιά του μοίρασαν την κληρονομία: «,ζρμς' (1637) - Σεπτεβρίῳ, έμοιράσαμε μοναχοὶ μας τὰ τίποτα τοῦ πατρὸς μας εἰς τὸ χωρίον Μελικίτζι καὶ έλαβεν πᾶσα εἰς τὸ μερτικόν του, ὅλοι ἴσια καὶ μὲ κλήρους καὶ ἰσάστημε, ὃ τε έγῶ ὁ Παπασυναδινός καὶ ὁ Παπαζαχαρίας καὶ ὁ Παπαγερακούδης καὶ ἡ Μποζή ἢ ἀδελφή μας, οἱ αὐτάδελφοι»³⁵.

Εκείνο το «μοναχοὶ μας» εἶναι το κλειδί που μας οδηγεῖ στην κατανόηση. Ένα πρακτικό του «Κώδικα της μητροπόλεως Σερρών», που εξαφανίστηκε στη διάρκεια του πρώτου παγκόσμιου πολέμου, ἀλλά που εἶχε αντιγραφεί στο τέλος του 19' αἰῶνα (1877) ἀπὸ τον Γεώργιο διδάσκαλο καλλιγράφου Σερραῖο, έπειτα ἀπὸ εντολή του ηγουμένου Θεοδοσίου, μας ἀφορᾷ ἄμεσα. Η ημερομηνία του εγγράφου εἶναι 3 Νοεμβρίου του 1639, τρεῖς μήνες πριν να αφορισθεῖ ο Συναδινός³⁶.

Το πρακτικό ἀναφέρει μία έριδα ἀνάμεσα σε τρία άτομα: τον οικονόμο Συναδινό, τον ιερομόναχο Γαβριήλ και τη μοναχή Παῖσια, γυναίκα του μακαρίτη Σίδερη. Πρώτη έκπληξη: μαθαίνουμε τ' ὄνομα της μητέρας του Συναδινού³⁷ και την ὑπαρξη του ἀδελφοῦ του Γαβριήλ, για τους οποίους ο Συναδινός δεν λέει κουβέντα στο Χρονικό του. Λοιπὸν, μαθαίνουμε επίσης ὅτι αυτοὶ οἱ τρεῖς, μαζί με έναν ἄλλο τουλάχιστον ἀδελφό (ὄνομα Στάσιος, παπᾶς και αὐτός) ἦταν οἱ κληρονόμοι του Σίδερη, του οποίου το «τίποτα», ὅπως λέει ο Συναδινός, ἦταν ένα μεγάλο σπίτι με ἀλώνι και πολλά στρέμματα γης. Και το ωραίο της ὑπόθεσης εἶναι ὅτι τα ερείπια του σπιτιοῦ ὑπῆρχαν ὡς πρόσφατα, και ἴσως ὑπάρχουν ἀκόμα: πρόκειται για εκείνο που το έγγραφο ονομάζει Τσιφλίκι του Ταξιάρχου στη χώρα Γεωργιλιά, ὅπου ἀκόμη και σήμερα ὑπάρχουν ερείπια στην τοποθεσία που διασώζει το ἴδιο ὄνομα³⁸.

Μετά το θάνατο του Σίδερη, αὐτή η παρουσία εἶχε γίνει ένα εἶδος οικογενειακοῦ μοναστηρίου, ὅπου ζούσαν η χήρα του Σίδερη και ένας γιος, ιερομόναχος. Ἴσως εἶ-

να αυτό το μοναστήρι της Σκάλιτσας που –κατά τη μαρτυρία του Συναδινού– ίδρυσε ο Σίδερης. Λοιπόν, με τον καιρό οι τρεις άρχισαν να μαλώνουν, και δεν νομίζω να κάνουμε λάθος εάν υποθέσουμε ότι το ζήτημα ήταν η ιδιοκτησία του τσιφλικίου.

Το πρακτικό μας λέει μόνον ότι οι κληρονόμοι δεν είχαν αφήσει καμιά γραπτή συμφωνία και γι' αυτό μάλωσαν. Τότε ανακατεύτηκε η εκκλησία. Το έγγραφο διηγείται πως οι τρεις παρακάλεσαν τη μητρόπολη Σερρών να δεχτεί το τσιφλίκι ως δώρο. Μετά σκέψη και δισταγμούς, ο μητροπολίτης Δανιήλ δέχτηκε την παράκληση, και ο άλλος κληρονόμος, ο παπάς Στάσιος, συμφώνησε μπροστά σε όλους (όπως αναφέρει το πρακτικό), παρ' όλο που δεν υπέγραψε τίποτε.

Μπορούμε ίσως να υποθέσουμε ότι η εκκλησία είχε προσπαθήσει να γίνει η μοναδική ιδιοκτήτρια του τσιφλικίου, με την δικαιολογία ότι οι δύο κάτοικοι και κληρονόμοι του Σίδηρη που κάθονταν εκεί ήταν καλόγεροι, και βασιζόμενη στο γεγονός ότι δεν υπήρχε κανένα έγγραφο που όριζε τα πράγματα. Ο Συναδινός, και ίσως και ο Στάσιος, προσπάθησαν να σώσουν τα δικαιώματά τους. Το έγγραφο μας λέει μόνο ότι δεν αναφέρονται τα «έν μέσῳ» (δηλαδή αυτά που μεσολάβησαν) και που ήταν πολλά. Μάλλον αρκετά ενωρίς ο Συναδινός άρχισε να αντιδρά. Αν υποθέσουμε ότι αυτό είναι το μοναστήρι Σκάλιτσα, εκεί βρισκόταν ο Συναδινός όταν τον κάρφωσε ο παπάς Κομνιανός και μάλλον όχι για προσκύνημα, αλλά για κάποια προσπάθεια να έρθει σε συμβιβασμό με τη μητέρα και τον αδελφό του. Αυτά γίνονταν το Φεβρουάριο του 1638. Αλλά ο Συναδινός, παρ' όλο που αφορίστηκε, δεν υποχώρησε εντελώς. Ίσως τότε ο μητροπολίτης Δανιήλ, για να τον ησυχάσει, του έδωσε το αξίωμα του οικονόμου. Όντως σ' ένα έγγραφο (ανεκδοτο) του Αύγουστου του 1638 ο Συναδινός φαίνεται ως οικονόμος. Απ' την άλλη πλευρά και ο μητροπολίτης δεν ήταν ήσυχος, γιατί ήδη μία φορά ο κλήρος των Σερ-

ρών του είχε κάνει αναφορά στον πατριάρχη, τον Ιούλιο της προηγούμενης χρονιάς (1637), για μερικές παραβάσεις των αδελφών του. Επιπλέον το 1638 ο πατριάρχης Κύριλλος ο Λούκαρης είχε δολοφονηθεί και τη θέση του έλαβε ο Κύριλλος εκ Βερροίας, εχθρός του Δανιήλ. Για να βεβαιωθεί ο μητροπολίτης ήθελε να γράψει ένα πρακτικό το Νοέμβριο του 1639 όπου να δηλώνεται επίσημα ότι η εκκλησία είναι η αποκλειστική ιδιοκτήτρια όλου του τσιφλικίου. Η τελική πράξη της μητρόπολης σίγουρα δεν ικανοποίησε καθόλου τον Συναδινό.

Μετά την απόφαση του μητροπολίτη, ο Συναδινός είχε μόνο μία ελπίδα: να ανατρέξει στον πατριάρχη. Στο κάτω κάτω και ο πατέρας του, στα νιάτα του, είχε καταγγείλει τον τότε μητροπολίτη Δαμασκηνό, και γι' αυτό το λόγο απόκτησε και δύναμη και εξουσία. Αμέσως μετά το Νοέμβριο πάει στην Κωνσταντινούπολη, για να τακτοποιήσει το θέμα, μα ο καημένος δεν μπορούσε να προβλέψει ότι εκείνη τη στιγμή στο πατριαρχείο γίνονταν μεγάλες ταραχές: ο Κύριλλος εκ Βερροίας, που είχε δολοφονήσει τον Κύριλλο Λούκαρη, με τον οποίο είχε καλές σχέσεις ο Δανιήλ Σερρών, περνούσε άσχημες στιγμές, τόσο ώστε εκείνη την χρονιά τον καθαίρεσαν από τον πατριαρχικό θρόνο, τον εξόρισαν και τον έπνιξαν. Μέσα σε τέτοια γεγονότα, πώς να ακουστεί ένας ταπεινός παπάς από τις Σέρρες που κλαιγόταν για το μερίδιο της κληρονομιάς του; Πώς να πάρει το μέρος του η εκκλησία και να παραιτηθεί από μία περιουσία, που στο κάτω κάτω αποτελούνταν από ένα μοναστήρι, τη στιγμή που πνιγόταν από χρέη; Για αυτό ο Συναδινός μας λέει ότι και εκεί τον κακομεταχειρίστηκαν και στο γυρισμό του στις Σέρρες τον αφόρισαν για μια ακόμη φορά, το Φεβρουάριο του 1640.

Η θύελλα διαρκεί ένα χρόνο. Μετά έρχεται η ειρήνη, έρχεται ένα άλλο παιδί, έρχεται και η πανούκλα. Τα ίχνη του Συναδινού χάνονται μετά το 1642, όταν γράφει τις

μνήμες του στον κώδικα που σώζεται στο Άγιο Όρος. Κάποιο ανέκδοτο έγγραφο μας δείχνει ότι ζούσε το 1657 και το 1658, όταν υπογράφει ως μάρτυρας σε δύο πρακτικά. Τότε είναι πάλι οικονόμος. Αλλά υπογράφει ως Χατζής Συναδινός, πράγμα που σημαίνει ότι είχε πάει στους Άγιους Τόπους. Ίσως για προσευχή, ίσως γιατί γλύτωσε από την πανούκλα, ίσως για ν' αφήσει να ηρεμήσουν λίγο τα πράγματα. Ό,τι και να 'ναι, ο Συναδινός ζει ακόμα το 1662, όταν δίνει στο μοναστήρι του Ιωάννου Προδρόμου 12.000 άσπρα για να μνημονεύονται, μετά το θάνατό τους, η Αβραμακίνα και μία (κατά τα άλλα άγνωστη) Κορτέσα.

Μου αρέσει να φαντάζομαι ότι ο ταλαιπωρημένος παπάς ζούσε ειρηνικά στα γεράματά του, κοντά στη σιωπηλή και πιστή

σύντροφό του, και ότι τους έχει επιζήσει τουλάχιστον το τελευταίο παιδί, ο Γιαννάκης, και ότι έχει βρει ο Συναδινός την θέση του μέσα στην κοινότητα, αφού από το 1641, μετά τόσα και τόσα, τον βλέπουμε επίτροπο της συντεχνίας (ρουσφέτι) των ανυφαντάδων. Και αυτό είναι ένα από τα μεγαλύτερα της ορθόδοξης κοινωνίας, ότι δηλαδή αποφεύγει τις φωτιές και τους σκοταμούς και αφήνει σε όλους μια θέση για να ζούνε αξιοπρεπώς.

Και μου αρέσει ακόμη να φαντάζομαι ότι ο Δήμος Σερρών, που με κάλεσε για να μνημονεύσω τον γιο αυτό της πόλης σας, θα θέλει να αφιερώσει στο Συναδινό, που τόσο πολύ αγάπησε την πόλη του, μία οδό ή μία πλατεία.

Σας ευχαριστώ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Χρονικό του Παπασυναδινού, I, 33· οι αναφορές γίνονται στην (υπό εκτύπωση) έκδοση *Conseils et Mémoires de Synadinos, prêtre de Serrès en Macédoine (XVII siècle)*, εισαγωγή, κριτικό κείμενο και μετάφραση στα γαλλικά υπό P. Odorico, με μελέτες του Σ. Αδραχά, Τ. Καραναστάση, Κ. Κωστή και Σ. Πετμεζά. Στην παρούσα διάλεξη ονομάζω «Χρονικό» το έργο του Συναδινού· παρόλο που δεν είναι τέτοιος ο καλύτερος ορισμός, έχει όμως μπει στην παράδοση.

2. Αυτόθι, I, 36.

3. Βλ. Κ. Κωστής, *La peste n'est pas une mort naturelle, mais un châtement de Dieu*, στην υπό εκτύπωση αναφερθείσα έκδοση του Παπασυναδινού.

4. Το έργο του Συναδινού δεν αποτελεί αντικείμενο μιας πλατιάς συγκεκριμένης έρευνας· μερικές παρατηρήσεις στη ζωή και στην προσωπικότητά του βρίσκονται στις σημαντικότερες ιστορίες της νεοελληνικής λογοτεχνίας, όπως Β. Κνός, *L' Histoire de la littérature néo-grecque. La période jusqu'en 1821*, (Acta Univ. Upsalensis, Studia gr. Upsalensis, 1), Uppsala 1962. Κ.Θ. Δημαράς, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, ζ' έκδοση, Αθήνα 1985. Μ. Vitti, *Storia della letteratura neogreca*, Torino 1971 (*Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Αθήνα 1987). Λ. Πολίτης, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, β' έκδοση, Αθήνα 1979. Γ. Κορδάτος, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, τ. α', Αθήνα 1962. Σ. Δη-

μητρακόπουλος, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Αθήνα 1978. Β. Lavagnini, *La letteratura neoellenica*, β' έκδοση, Milano 1969. Δεν ξέρω από πού αντλεί ο Π. Καλοδίκης (*Η Νεοελληνική Λογοτεχνία*, Αθήνα, χωρίς ημερομηνία, σ. 229) την πληροφορία κατά την οποία ο Συναδινός πέθανε το 1670. Αφού ο Καλοδίκης δεν αναφέρει κανένα έγγραφο για να δικαιολογήσει τέτοια χρονολογία, πρέπει να θεωρήσουμε το δεδομένο φαντασιώδες. Όσον αφορά τον ίδιο τον Συναδινό, βλέπε: Σπ. Λάμπρος, «Μονωδία και θρήνοι επί τη άλώσει της Κωνσταντινουπόλεως», *Νέος Έλλημομνήμων*, 5 (1908) 250-256 και 6 (1909) 495-499. Π. Πέννας, «Το Χρονικόν τῶν Σερρῶν τοῦ Παπασυναδινού», μετ' εισαγωγικής μελέτης, *Σερραϊκά Χρονικά* 1 (1938) 7-72. Του ιδίου, «Ὁ Θρήνος ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Σερραίου Ιερέως Συναδινού», αυτόθι, σσ. 73-80· Σ. Αδραχάς, «Ὀικονομία καὶ νοοτροπίες· ἡ μαρτυρία τοῦ Χρονικοῦ τῶν Σερρῶν, τοῦ Νεκταρίου Τέρπου καὶ τοῦ Ἀργύρη Φιλλιππίδη», *Τετράδια εργασίας*, 7, Αθήνα 1984, σσ. 53-72 (το άρθρο ξανατυπώθηκε στο διβλίο *Ὀικονομία καὶ Νοοτροπίες*, Αθήνα 1984, σσ. 167-210). Γ. Καφταντζής, «Ἡ Σερραϊκὴ Χρονογραφία τοῦ Παπασυναδινού μεῖς εισαγωγῆς καὶ σχολίου», *Σερραϊκά Χρονικά* 9 (1982-83) 15-128, καὶ του ιδίου *Ἡ Σερραϊκὴ Χρονογραφία τοῦ Παπασυναδινού*, Θεσσαλονίκη 1989. Τ. Καραναστάσης, «Ὁ Κάτων στη μεταβυζαντι-

νή γραμματεία και η περίπτωση του Παπα-Συναδινού», *Αφιέρωμα στον Εμμανουήλ Κριαρά*, Θεσσαλονίκη 1988, σσ. 163-179. Βλέπε επίσης Γ. Βλαχογιάννης, *Νέα Έστια* 23 (1938) 853-855, και Δ. Ρούσσο, *αυτόθι* 24 (1938) 1229-1232. Μ. Σετάτος, «Γλωσσολογικές παρατηρήσεις στη σερραϊκή χρονογραφία του Παπασυναδινού», *Ελληνική Διαλεκτολογία* 2 (1990-91) 17-35. Γ. Μότσιος, *Ελληνική Πεζογραφία 1600-1821*, Αθήνα 1990, κεφ. 6'.

5. Άλλα πιθανά μέρη όπου μπορεί ο Συναδινός να έχει γεννηθεί είναι ο Γεωργουλάς, κοντά στην Νιγρίτα, ή ακόμη οι Σέρρες.

6. Βλέπε Α. Guillou, *Les archives de Saint-Jean Prodrome sur le mont Ménécée*, (Bibliothèque Byzantine, Documents 3) Paris 1955: ένας Συναδινός μνημονεύεται για το σπίτι του (οικοτοπία πλησίον του Συναδινού: πρακτικά αριθμ. 9 και αριθμ. 10) και για ένα υδρόμυλο και μία έκταση γης (πρακτικό αριθμ. 35). Ένας Σέργιος ο Συναδινός, πρωτέδικος Σερρών, υπογράφει ως μάρτυρας το 1339 (πρακτικό αριθμ. 34).

7. *Χρονικό του Παπασυναδινού*, I, 29.

8. Γ. Καφταντζής, *Ή σερραϊκή Χρονογραφία του Παπασυναδινού*, ένθα ανωτέρω, σ. 38, σημ. 144, νομίζει ότι το μοναστήρι βρισκόταν «στην περιοχή άναμεσα Σέρρες-Σιδηρόκαστρο», γιατί στην ίδια παράγραφο όπου ο Συναδινός μιλάει για Σκάλιτσα, αναφέρει και Σιδηρόκαστρο: αλλά τέτοια υπόθεση, χωρίς άλλα στοιχεία, παραμένει ακριβώς μία υπόθεση.

9. Οι αρχιερείς πλήρωναν από την τσέπη τους τα χρέη της μητρόπολης, και η κατάσταση στις Σέρρες δεν ήταν καλή. Το 1614 ο Δαμασκηνός υπόσχεται στον πατριάρχη Τιμόθεο Β' να πληρώσει όλο το χρέος προς τον Χατζή Αλή, που έφθασε τα 100.000 άσπρα. Το γράμμα μάς το έσωσε ο Δοσίθεος: βλ. Δ.Γ. Αποστολόπουλος - Π.Δ. Μιχαηλάρης, *Ή νομική συναγωγή του Δοσίου*. *Μία πηγή και ένα τεκμήριο*, (Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Κέντρο Νεοελληνικών Σπουδών, 35), Αθήνα 1987, σ. 247, αριθ. 447.

10. Για το οποίο βλέπε παρακάτω. Όλα τα ανέκδοτα έγγραφα για τα οποία γίνεται μνεία στην παρούσα διάλεξη αποτελούν μέρος των ερευνών που θα δημοσιευθούν όσο το δυνατόν γρηγορότερα. Αυτά τα έγγραφα βρέθηκαν κατά την διάρκεια μιας αποστολής στη Σόφια, όταν το Κέντρο P. Belon της Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales των Παρισίων με έστειλε στο Κέντρο I. Dujčev με την εντολή να ερευνήσω τα χειρόγραφα της Μονής Ιωάννου Προδρόμου που βρίσκονται εκεί, με σκοπό την έκδοση όλων των πρακτικών του μοναστηρίου (επιχείρηση που γίνεται υπό την ηγεσία του κ. Α. Guillou). Σκοπός αυτής της αποστολής ήταν η ανάλυση του κώδικα Β των πρακτικών της μονής Ιωάννου Προδρόμου, που περιέχει μερικά πρακτικά στα οποία αναφέρομαι εδώ. Άλλα πρακτικά προέρχονται από αντίγραφα εγγράφων που βρίσκονταν αρχικά στον «Κώδικα της μητρόπολης Σερρών», όπου ήταν σημειωμένα τα γεγονότα της πόλεως από το 1603, έως το 1834 και που εξαφανίστηκε κατά την διάρκεια του πρώτου παγκό-

σμιο πολέμου (λέγεται ότι το πήραν οι Βούλγαροι, αλλά το γεγονός δεν είναι σίγουρο και ως τώρα όλες οι προσπάθειες για να βρεθεί αστόχησαν). Περιγραφή του κώδικα και του περιεχομένου του στο άρθρο του Π.Ν. Παπαγεωργίου, «Αί Σέρραι και τὰ προάστια τὰ περί τὰς Σέρρας και ἡ μονή Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου», *Byzantinische Zeitschrift* 3 (1894) 225-329. Βλέπε επίσης J. Georgiev - St. Shishkov, *Bulgare in Srskoto Pole*, Sofia 1918. A. Guillou, *Les Archives...*, βλ. σημ. 4. Υπό έκδοση είναι όλα τα σωθέντα νέα ανέκδοτα πρακτικά του κώδικα της μητρόπολης.

11. *Χρονικό του Παπασυναδινού*, II, 11.

12. *Αυτόθι*.

13. *Αυτόθι*, III, 8-9.

14. Για το ρόλο του δασκάλου στο Βυζάντιο, βλέπε το πρόσφατο άρθρο του R. Browning, «L' insegnante», στο βιβλίο *L'uomo bizantino*, a cura di G. Cavallo, Roma-Bari 1992, σσ. 129-164.

15. *Χρονικό του Παπασυναδινού*, I, 11.

16. *Αυτόθι*.

17. Για τη χρησιμοποίηση αυτών των κανόνων στην εκπαίδευση και στη συγγραφή του *Etymologicum Gudianum* βλ. E.L.DE STEFANI, «Per le fonti dell' Etimologico Gudiano», *Byzantinische Zeitschrift* 16 (1907) 52-68.

18. Και ο Συναδινός θα αφιερώσει λίγο χώρο στον πατριάρχη, τον σκοτωμένο από τον διάδοχό του, Κύριλλο Βέρροιας: «Ὡ εἰς τὴν συμφορὰν τὴν μεγάλην, ὅπου ἦτον ἄνθρωπος διδάσκαλος, σοφὸς παρά ἀπὸ ὅλους τοὺς μαθηματικούς. Καὶ πολλὰ κακὰ (Κύριλλος Βέρροιας) ἔκαμε εἰς αὐτόν. Βλέπεις, ὃ ἀδελφέ μου, τί κάμουν οἱ προεστοὶ καὶ κακοὶ ποιμένες; Ἄφηκαν τοῦ Χριστοῦ τὴν παραγγελίαν καὶ κάμουν τοῦ διαβόλου, ἐμίγησαν τοῖς ἔθνησι καὶ ἔμαθον τὰ ἔργα αὐτῶν. Κρίμα εἰς αὐτοὺς καὶ κρίμα εἰς τὴν γνῶσίν τους: τί ἐκέρδιζαν οἱ ἄθλιοι, αὐτοῦ ἐλύθην ἡ πανήγυρις;» (*Χρονικό*, I, 30).

19. Για τις εκκλησίες αυτές βλέπε Γ. Καφταντζής, *Οι Σέρρες άλλοτε και τώρα*. *Αφιέρωμα*, Θεσσαλονίκη, χωρίς ημερομηνία (1983).

20. *Χρονικό*, I, 23.

21. *Αυτόθι*, I, 23.

22. *Αυτόθι*, I, 28.

23. Όποιος πάει σήμερα στο μοναστήρι του Ρίλα, στην άλλη πλευρά του βουνού που χωρίζει Ελλάδα και Βουλγαρία, δέκα χιλιόμετρα πριν φθάσει, μπορεί να δει ένα μετόχι του μοναστηρίου με την εκκλησία τσα ζωγραφισμένη, και έχει την εντύπωση ότι γι' αυτήν μιλάει ο Συναδινός, τόσο παρόμοιες είναι οι ζωγραφιές.

24. Βλέπε Γ. Καφταντζής, *Οι Σέρρες, άλλοτε και τώρα...*, ένθα ανωτέρω, σ. 159-260.

25. *Χρονικό του Συναδινού*, IV, 7.

26. *Αυτόθι*.

27. *Αυτόθι*, IV, 8.

28. Το γεγονός ότι δεν μαθαίνουμε από το *Χρονικό* του αυτή την εξέλιξη στην καριέρα του, μάλλον οφείλεται στο χάσιμο μερικών φύλλων του χειρογράφου. Αλλά μπορεί αντίθετα να οφείλεται στο γεγονός

ότι ο Συναδινός έμεινε οικονομός Σερρών μόνο για λίγο καιρό, γιατί ο αφορισμός του είχε ως συνέπεια το να χάσει το αξίωμα. Ουτως ή άλλως, όταν έγραψε το Χρονικό του, ήταν μόνο σακελλάρης.

29. Το περιεχόμενο του πρακτικού ήταν γνωστό· βλέπε Χριστόφορος Ηγούμενος, *Προσκνητάριον τής εν Μακεδονία παρά τή πόλει Σερρών σταυροπηγιακής ιερᾶς μονῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου*, Λειψία 1904, σ. 42.

30. Χρονικό, I, 30.

31. Χρονικό, I, 31. Δυστυχώς το φύλλο του χειρογράφου πριν από την αρχή της διηγήσεως αυτής έχει χαθεί. Μπορούμε όμως να ξαναβρούμε με ακρίβεια την ημερομηνία· ο Συναδινός, αμέσως μετά την αφήγηση, αναφέρει το γυρισμό του σουλτάν Μουράτ Δ' από τη Βαγδάτη, γεγονός το οποίο ξέρουμε ότι έγινε λίγες μέρες πριν να πεθάνει, στις 8 Φεβρουαρίου 1640. Η σωστή ημερομηνία στο κείμενο του Συναδινού είναι λοιπόν, „ζ'ρμη", δηλαδή 1 Σεπτεμβρίου 1639 – 31 Αυγούστου 1640. Το γεγονός ότι αργότερα ο Συναδινός αναφέρει πάλι την ίδια ημερομηνία δεν αντιφάσκει με την πρόταση, γιατί συχνά ο συγγραφέας, που δεν είναι ένας ιστορικός, πισωγυρίζει σε προηγούμενες ημερομηνίες, έστω και αν η διήγηση έχει χρονικά εξελιχθεί.

32. Αυτόθι, I, 31.

33. Αυτόθι, III, 1.

34. Αυτόθι, I, 31.

35. Αυτόθι, I, 30.

36. Στο χειρόγραφο βρίσκουμε τη χρονολογία 1630 γραμμένη με αραβικούς αριθμούς, μα πρόκειται προφανώς για ένα λάθος· πρώτα γιατί αναφέρει το θάνατο του Σίδηρη, ο οποίος έρχεται 7 χρόνια αργό-

τερα (1637). Δεύτερο γιατί αναφέρει και την όγδοη δεκαπενταετηρίδα (ινδικτιών) η οποία μας παραπέμπει με ακρίβεια στο έτος 1639-1640. Το πρακτικό γράφθηκε λοιπόν στις 3 Νοεμβρίου 1639. Αλήθεια είναι ότι και ο Παπαγεωργίου (ένθα ανωτέρω, σ. 306) αναφέρει το τσιφλικί, όπου μερικοί μοναχοί είχαν κτίσει ένα μοναστήρι. Η πληροφορία του προερχόταν από τον Κώδικα της μητροπόλεως, από ένα πρακτικό του 1630. Νομίζω ότι δύο είναι οι δυνατές εξηγήσεις· ή υπήρχε λάθος ημερομηνίας στο ίδιο το πρωτότυπο (αυτός που έγραψε ξέχασε να σημειώσει τον τελευταίο αριθμό· σε τέτοια περίπτωση, πολύ απίθανη, η ημερομηνία έπρεπε να ήταν γραμμένη με το σύστημα «έτος σωτηρίας»). Ή υπήρχαν στον κώδικα δύο τουλάχιστον πρακτικά που αναφέρονταν στο ίδιο τσιφλικί· αυτή η περίπτωση είναι και η πιθανότερη, γιατί ο Παπαγεωργίου μιλάει για «κτίσιμο», ενώ το έγγραφο που έχουμε σήμερα μιλάει για κάτι που ήδη υπήρχε και με τον καιρό έγινε αντικείμενο έριδας.

37. Εκτός εάν η μοναχή Παϊσία, που προφανώς έγινε καλόγρια μετά το θάνατο του συζύγου της, ήταν δεύτερη γυναίκα του Σίδηρη, γεγονός που δεν αποκλείεται, μα δεν φαίνεται και πιθανό, γιατί δεν ήταν αξιοπρεπές ένας παπάς να ξαναπαντρεύεται. Βέβαια, το όνομα αυτό είναι πιθανό να το έχει λάβει μετά την αποδοχή του μοναχικού σχήματος.

38. Η ύπαρξη του τσιφλικιού, όπου το 1630 είχε κτιστεί ένα μοναστήρι ήταν ήδη γνωστή. Η πληροφορία μας δίνεται από τον Παπαγεωργίου (βλ. προηγούμενη σημείωση) που είχε δει τον Κώδικα της Μητροπόλεως. Βλ. και *Paysage de Macédoine ...*, ένθα ανωτέρω, σσ. 151-152.